

Kartlegging av fremmøteprosent blant blodgivere ved Sykehuset Østfold

Blodgivere avstår iblant fra time til blodgivning på grunn av uforutsette omstendigheter, og blodbankene må erstatte disse på kort varsel. En undersøkelse ved Blodbanken i Østfold viste at én av tre ikke møter til oppsatt time.

Av Marie Iselin Rag

Bioingeniør, Sykehuset Østfold;

Divija Sivarasalingam

Bioingeniør, Først Medisinsk Laboratorium;

Dilrose Kaur

Bioingeniør, Oslo Universitetssykehus

og Ida Aagård

Førstemanuensis, bioingeniør ph.d, Høgskolen i Østfold

Epost: ida.aagard@hiof.no

Førsteforfatterskap er delt mellom Rag, Sivarasalingam og Kaur som var studenter da studien ble gjennomført

Blodbanken ved Sykehuset Østfold har ansvar for å dekke sykehusets behov for blod- og blodprodukter og består av fem tappesteder; Halden, Moss, Askim, Fredrikstad og Sarpsborg (figur 1). Sykehuset på Kalnes huser dessuten en produksjonsavdeling, en serologiavdeling og en stasjon for utlevering av blodprodukter. De fem tappestedene hadde til sammen

Artikkelen er basert på en bacheloroppgave utført ved Høgskolen i Østfold våren 2020

over 17 000 tappinger i 2019. Av dette var over 11 000 fullblod, nesten 6 000 plasma og over 300 trombocytter (statistikk hentet fra Sykehuset Østfold via fagansvarlig bioingeniør ved seksjon for transfusjonsmedisin). Blodbanken i Østfold er den i Norge med flest registrerte blodgivere i forhold til innbyggertall (se faktaboks om blodgivning i Norge) (1, 2).

Når blodbankene i Østfold tapper flere tusen blodgivere hvert eneste år, brukes det naturlig nok mye tid på å organisere blodgiveres oppmøte i form av overvåking av timelister og innkalling, dette for å sikre at alle blodtyper og blodprodukter er tilgjengelig på lager til enhver tid. Det er viktig for blodbankene at blodgiverne møter til sine avtalte tider eller gir beskjed i så god tid som mulig hvis de ikke har anledning til å komme som avtalt. En av utfordringene blodbankene står ovenfor, er at blodgivere uteblir fra sine avtalte timer. Blodbanken i Østfold har i perioder hatt dårlig fremmøtefrekvens, og når blodgivere ikke møter til avtalt time og heller ikke gir beskjed om at de uteblir, er det en utfordring med tanke på å opprettholde nødvendig lager av alle blodtyper. Ved stort frafall kan blodgivere måtte erstattes på kort varsel ved ressurskrevende ringerunder til andre blodgivere. Konsekvensen av uoversiktlig frafall er at man må ta høyde for dette i den daglige rutinen ved å ha en viss overbooking. I de tilfellene hvor alle blodgivere faktisk møter opp, oppstår det kø og lang ventetid.

Blodbanken ønsket i den forbindelse å kartlegge omfanget og årsakene til at blodgivere blir forhindret fra å møte opp som avtalt, og hvor mange som gir

FIGUR 1: Blodbanken ved Sykehuset Østfold er fordelt på fem tappesteder, i tillegg til Kalnes som huser en produksjonsavdeling, en serologiavdeling og en stasjon for utlevering av blodprodukter.

beskjed hvis de må avstå fra timen. Man ønsket samtidig å finne ut hvordan blodgiverne helst vil kommunisere med blodbanken i forbindelse med sykdom, reiser, skader, medisinbruk eller andre forhold som kan påvirke blodgivning, timeavtaler mm. Samtidig ble blodgivernes ønsker om eventuell nettbooking undersøkt. For å belyse disse tingene har tre studenter fra Høgskolen i Østfold gjennomført en spørreundersøkelse blant 331 blodgivere i Østfold i forbindelse med sin bacheloroppgave.

Metode

Studien ble utført ved hjelp av registreringer fra blodbankene (del 1) og ved

Foto: iStockphoto

Hos blodbanken i Østfold er tendensen større frafall blant yngre blodgivere enn blant eldre, sannsynligvis fordi yngre har en mer ustabil livssituasjon med jobb, bytte av partner, graviditeter og syke barn.

hjelp av et spørreskjema via SMS som ble formidlet til alle blodgivere med registrerte timeavtaler ved fire av fem tappesteder hos Blodbanken i Østfold, en tilfeldig uke i april 2020 (del 2). Blodbanken i Halden hadde testing av nye plasmaferese maskiner den uken og deltok derfor ikke. Spørreskjema på SMS ble sendt ut 11. mai 2020 til alle blodgivere som hadde avtalt time den aktuelle uken i april, og resultatene ble hentet ut 20. mai 2020.

Datamateriale

Totalt hadde 331 givere time til blodgivning i studieperioden. Alle disse fikk tilsendt en SMS via blodbanken med forespørsel om å svare på en frivillig og anonym spørreundersøkelse gjennom Questback. Blodgiverne mottok i

SMS-en en nettløse til selve undersøkelsen. Questback er en tjeneste som foretar spørreundersøkelser og samler inn data på vegne av større aktører, som for eksempel et sykehus.

For å tilfredsstille kravet om personvern, ble data- og meldingssystemet til-

knyttet blodbanken benyttet ved inn-samlingen av data fra de gjeldende tapstedene. Hvert enkelt tapsted registrerte omfanget av og årsaker til frafall når blodgiverne selv ga beskjed via telefon eller på epost.

Datamaterialet i første del av under-

FAKTA | Blodgivning i Norge 2019 ^(1, 2)

Antall blodgivere totalt*	ca. 95 000 (2,3 % av befolkningen over 18 år)
Årlig nyregistrerte blodgivere	18-20 000
Årlig frafall blodgivere	15-20 000
Antall blodbanker	28
Antall tappesteder nasjonalt	72
Antall blodgivninger (2018)	190 000
Antall afereser (plasma + trombocytter)	16 000

* En blodgiver er definert som en giver som har gitt blod minst én gang i kalenderåret

søkelsen omfatter alle de 331 givere som hadde avtalt time for å gi fullblod i studieperioden og blodbankens egen registrering av hvor mange som uteble fra sin avtalte time og eventuelt hvorfor. Andre del av undersøkelsen omfatter svarene fra blodgiverne. Alle svarene er anonymisert.

Spørsmålene i undersøkelsen er formulert slik at svarene gir et overordnet bilde av årsaker til frafall. Vi har imidlertid ingen svar på årsaker til uteblivelse i den spesifikke studieperioden (del 2). Blodbanken selv har imidlertid notert årsaker i den første delen av studien. Spørreundersøkelsen går i tillegg inn på om alder har innvirkning på uteblivelse, men alder ble av ulike grunner ikke registrert for det totale antallet blodgivere den aktuelle perioden. Alder er dermed kun registrert på de blodgiverne som svarte på undersøkelsen.

Datamaterialet omfatter ikke givere som gir plasma eller trombocytter, etter som disse får tildelt ny time mens de er hos blodbanken, eller det lages egne avtaler for innkalling for disse via telefon eller e-post.

Spørreskjemaet inneholdt spørsmål om aldersgruppe, hvordan blodgivere opplever det er å kontakte blodbanken, hvordan de ønsker å bli kontaktet av blodbanken, hva de synes om en eventuell app/nettbooking, og hvorfor de eventuelt har uteblitt fra avtalt time ved blodbanken.

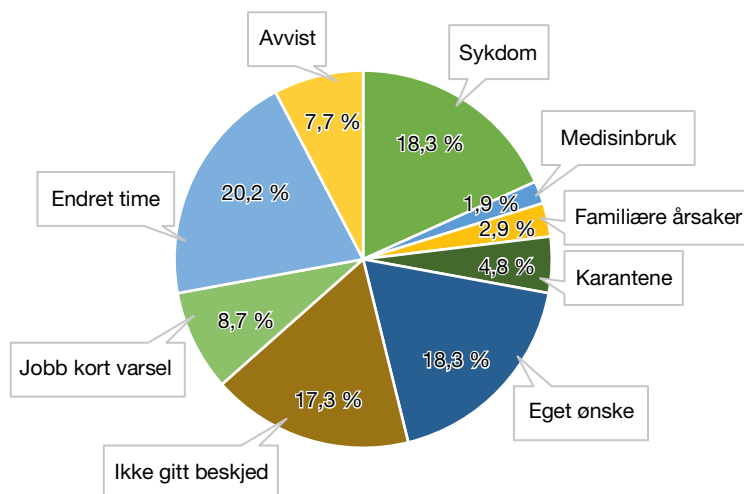
Spørreskjemaet inneholdt fem ulike årsaker for å utebli fra oppsatt time:

- Helserelaterte årsaker (sykdom, åpent sår)
- Familieansvar (sykt barn, barnepass)
- Personlige faktorer (manglende motivasjon, tidspress, glemte time, reise og flytting)
- Situasjonelle og organisatoriske faktorer (transportproblemer, parkeringsproblemer)
- Jobbrelaterte årsaker

Resultater

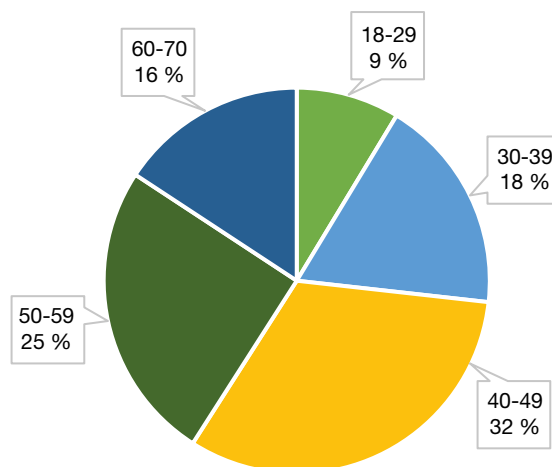
Totalt 331 blodgivere hadde avtalt time for å gi fullblod ved de fire tappestasjonene ved Sykehuset Østfold i studieperioden. Av disse var det 104 (31%) som ikke møtte til avtalt time hvorav 18 (17%) unnlot å gi beskjed om at de ikke kunne komme. Årsaker til uteblivelse er vist i

Årsaker til uteblivelse

FIGUR 2: Samlet oversikt over årsaker til at givere ikke har møtt til oppsatt time ved de aktuelle tappestasjonene tilhørende Sykehuset Østfold i en tilfeldig uke i april 2020 (N=331).

Aldersfordeling blant givere deltatt i spørreundersøkelsen

FIGUR 3: Aldersfordeling blant blodgivere som har svart på spørreundersøkelsen sendt ut på SMS per 20.05.20 (N=127).

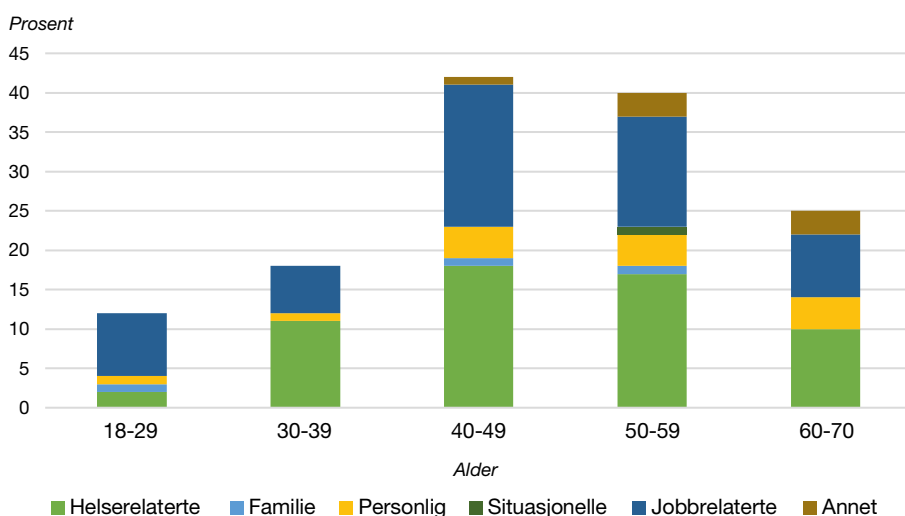
figur 2. Tallene i denne fremstillingen stammer fra tappestedenes egne registreringer av oppmøte i arbeidslistene i studieperioden.

Det ble totalt avgitt 127 svar på spørreundersøkelsen som er en svarprosent på 38,4. Aldersfordelingen blant de som svarte er vist i figur 3.

Alder og årsaker

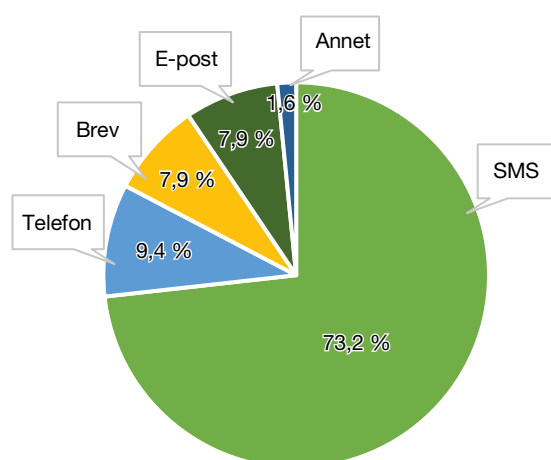
På spørsmålet «Dersom du ikke har møtt til oppsatt time tidligere, hva har årsaken vært?» var det mulig å registrere flere alternativer. Det ble avgitt totalt 127 svar og krysset av for 137 årsaker. I aldersgruppen 18-29 år var jobb den hyppigste grunnen til ikke å møte opp, mens

Årsaker til uteblivelse fordelt på alder

FIGUR 4: Oversikt over årsaker til hvorfor givere ikke har møtt til oppsatt time fordelt på aldersgrupper og kategoriene: helserelevante årsaker, familieansvar, personlige faktorer, situasjonelle og organisatoriske faktorer, jobbrelaterte årsaker og annet. Flere svaralternativer mulig (N=137).

Hvordan ønsker givere å få kontakt med blodbanken?

FIGUR 5: Oversikt over hvordan givere ønsker å få kontakt med blodbanken fordelt på kategoriene SMS, telefon, brev, e-post og annet (N=127).

for aldersgruppene 30-39 år, 50-59 år og 60-70 år var helserelevante årsaker hyppigst. I aldersgruppen 40-49 år var både helse og jobb hovedårsaker (figur 4).

Jobbrelaterte årsaker kunne for eksempel være bytte av vakt, eller at blodgiveren måtte jobbe på kort varsel.

Hvordan ønsker givere å kommunisere med blodbanken?

På spørsmålet «Hvordan ønsker du at blodbanken kontakter deg som giver for booking av time?» viste hele 73% at de foretrekker SMS-innkallelse fremfor de andre svaralternativene som var telefon, brev eller epost (figur 5).

Sykehuset Østfold ønsker å starte med nettbooking og/eller en app som gjør at blodgivere selv kan booke seg inn på ledige timer, kontakte blodbanken, og avbestille timer selv. På spørsmål om de tror en slik mulighet ville gjort det enklere for dem som givere å møte opp – og i hvilken grad – svarte 39% at de var positive til app eller nettbooking. 28% synes i liten grad dette ville gjort det enklere å kommunisere med blodbanken, mens 32% var usikre.

Diskusjon

Undersøkelsen skulle kartlegge fremmøteprosenten blant blodgivere, og hvordan blodgivere ønsker å ha kontakt med blodbanken. Gjennom studieperioden ble det registrert at omtrent en tredjedel av givene med avtalt time ikke møtte opp og at nesten én av fem av de som ikke kom, unnlot å gi beskjed om det. I en studie fra Akershus universitetssykehus (Ahus), som også omhandler årsaker til at blodgivere ikke møter opp, var uteblivelsesraten i gjennomsnitt 25% (3). Hovedårsakene for manglende oppmøte i vår undersøkelse var helserelevante og at givene ikke ønsket å gi blod den dagen. I tillegg er jobbrelaterte årsaker sterkt representert. Det var flest givere i aldersgruppen 40-49 år som svarte på spørreskjema sendt ut på SMS, og svarene har trolig gjenspeilet dette. Blodgivere i denne aldersgruppen er de mest aktive, mange med en lang donasjonshistorie bak seg. De er også de blodgiverne som antagelig har den mest stabile livssituasjonen.

Den årsaken for uteblivelse som fikk høyest skår totalt, var helserelevante årsaker, som eksempelvis sykdom, skade, åpent sår, medisinbruk etc. Studien har ikke undersøkt om helserelevante årsaker er hovedgrunnen til uteblivelse av givere gjennom hele året, kun denne ene uken i april. Det kan derfor ikke konkluderes med at helserelevante årsaker er den hyppigste grunnen til uteblivelse blant blodgivere uansett årstid.

En studie fra Nederland publisert i 2014 (4) som har kartlagt årsaker til at blodgivere ikke møter til sin oppsatte time, har vist at det er tre hovedårsaker som dominerer; tidspress, fysiske årsaker som at blodgiveren føler seg i dårlig form, og medisinske årsaker – hvor kri- ➤

teriene til blodbanken er ekskluderende. Studien, som gikk over én måned hvor det ikke var ferier eller helligdager, sier også noe om at fysiske årsaker kan være grunner som ikke nødvendigvis ekskluderer en blodgiver fra å donere, som for eksempel hodetpine. Dette betyr at blodgiveren formelt kunne donert blod, men valgte selv å ikke gjøre dette. I tillegg sier studien at enkelte kan oppgi medisinske eller fysiske årsaker som en «falsk» grunn, rett og slett fordi det er mer sosialt akseptabelt å si enn at de ikke hadde tid. Nederlenderne har også registrert hva som kjennetegner de blodgiverne som faktisk kommer til blodbanken når de blir innkalt. Det viste seg at et høyt antall tidligere donasjoner og et høyt antall donasjoner totalt, hadde positiv effekt på blodgiverens oppmøtefrekvens. Det samme gjaldt om det gikk kort tid mellom to donasjoner.

En annen dominerende årsak til uteblivelse av blodgivere i Østfold er jobberelaterte årsaker, som har blitt nevnt av 54 blodgivere. Her inkluderes blant annet bytting av vakt, at blodgiver blir oppringt av jobben på kort varsel, at blodgiver innkalles i møte – eller at blodgiver får oppdrag utenfor kommunen som gjør det vanskelig å møte til timen hos blodbanken. Jobberelaterte årsaker er den hyppigste grunnen til uteblivelse blant blodgivere i aldersgruppen 18-29 år, men denne årsaken står også sterkt i de andre aldersgruppene.

Studien fra Ahus viste at det ofte er de yngre aldersgruppene som faller fra (3). En annen studie publisert i 2007 (5) fant også at yngre blodgivere og blodgivere med minoritetsbakgrunn hadde en mindre sannsynlighet for å komme tilbake for å gi blod innen ett år. Hos Blodbanken i Østfold har man også en oppfatning av at det er større frafall blant yngre blodgivere og at det er blodgivere i godt voksen alder som er de mest stabile, uten at man har tallmateriale til å bekrefte dette. Om det er tilfelle, kan det ha naturlige årsaker, siden yngre blodgivere vanligvis har en mer ustabil livssituasjon med jobb, bytte av partner, graviditeter og syke barn, som fører til karantene og frafall som blodgiver. Videre kan en årsak være at yngre blodgivere gjerne flytter fra hjemkommunen sin for å ta høyere utdanning, i motsetning til eldre blodgivere som allerede

er ferdig utdannet og fast bosatt i en kommune. Dersom en nasjonal samkjøring av blodbankvirksomheten hadde blitt etablert for å muliggjøre blodgiving på tvers av fylker, ville muligens færre yngre falt fra som blodgivere.

Studien viser at nesten tre av fire blodgivere ønsker å bli kontaktet gjennom SMS fra blodbanken de er registrert i. SMS forenkler kommunikasjonen mellom blodbank og blodgiver, og blodbanken benytter seg også av et meldingssystem som gjør at det kan sendes ut automatiske påminnelser til blodgiverne. Disse automatiske påminnelser har ført til at flere blodgivere ringer når de ønsker å avbestille eller endre time, i motsetning til før meldingssystemet kom.

Undersøkelsen har visse begrensninger. Det ble kun brukt én uke på gjennomføringen, noe som begrenser både antall deltagere og variasjoner med tanke på årstid. Av totalt 331 blodgivere med time den aktuelle uken ble det mottatt totalt 127 svar. Svarprosenten på 38 % er forholdsvis lav. Dersom studien hadde pågått over en lengre periode, hadde vi trolig fått flere svar, og studien ville vært mer representativ for alle blodgiverne. I tillegg er det flest blodgivere mellom 40-49 år som har svart på undersøkelsen. Dersom like mange fra hver aldersgruppe hadde svart, ville også svarene i større grad representert mangfoldet blant blodgivere. På den annen side er det flest blodgivere i denne aldersgruppen, og svarene kan derfor være representative. I tillegg burde aldersfordelingen på de 104 som uteble fra sin avtalte time i studieperioden vært registrert. Da ville man hatt et enda bedre bilde av årsaker til frafall fordelt på alder.

App- eller nettbooking for å avtale, endre eller avbestille time, var også et av spørsmålene som ble omfattet av undersøkelsen. Over en fjerdedel av blodgiverne svarte at app- eller nettbooking i liten grad gjør det enklere å kommunisere med blodbanken, mens nesten 40% var positive til en slik løsning. Av tredjedelen som var usikre, kan årsaken være at de ønsker å teste ut en slik app før de kan svare på om den er nyttig. Et usikkert svar er ikke nødvendigvis et negativt svar.

Ettersom de fleste av blodgiverne som har svart er fra 40 år og oppover, vil sva-

rene til disse dominere. Hvis flere yngre hadde svart, hadde en app sannsynligvis fått høyere score, siden de yngre gjerne er mer vant til å håndtere og forholde seg til apper generelt sett.

Konklusjon

En tredjedel av blodgiverne møter ikke opp til avtalt time, hvorav én av fem unnlater å gi beskjed. Dette er en utfordring for blodbankene. Blant dem som gir beskjed er helse- og jobberelaterte årsaker utbredt.

Majoriteten av blodgiverne foretrekker å ha kontakt med blodbanken via SMS.

De fleste svarene i undersøkelsen er imidlertid gitt av blodgivere over 40 år, og resultatene gjenspeiler trolig dette. Dersom flere yngre givere, som sannsynligvis har en høyere frekvens på bruken av digitale løsninger, hadde svart, ville antagelig en app vært et mer attraktivt alternativ.

Siden blodgiving er frivillig og blodgivere når som helst kan trekke seg, er det viktig å understreke at det ikke er krittikverdig om givene uteblir.

Takk

Takk til personalet ved Blodbanken i Østfold som bidro til datainnsamlingen og hjalp til med den praktiske gjennomføringen av studien, samt ekstern veileder ved blodbanken, Solveig Myhre, for gode innspill og praktisk veiledning. Takk også til alle blodgivere som deltok i undersøkelsen. ■

Referanser

1. Hvorfor bli blodgiver? Røde Kors; 2019: <https://www.rodekors.no/gi-blod/informasjon/hvor-for-bli-blodgiver/> (23.05.2020).
2. Hoang T, Østgård, TM. Transfusjonsstatistikk 2018 Bærum Sykehus 2019: <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/transfusjonsstatistikk/Transfusjonsstatistikk%202018.pdf> (23.05.2020).
3. Knutsen TR, Hermundstad B, Mousavi SA, Frøyland E-MK, Llohn AH. Årsaker til at blodgivere ikke møter opp til avtalt tid. *Bioingeniøren*. 2015;50(2):17-21.
4. Wevers A, Wigboldus DHJ, de Kort WLAM, van Baaren R, Veldhuizen IJT. Characteristics of donors who do or do not return to give blood and barriers to their return. *Blood Transfus*. 2014;12:37-43.
5. Schlumpf KS, Glynn SA, Schreiber GB, Wright DJ, Steele WR, Tu Y et al. Factors influencing donor return. *Transfusion*. 2008;48(2):264-72.